

MUSİKİŞİNAS BİR DİVAN ŞAİRİ: HIZIRAĞAZÂDE SA'İD BEY*

*Muhammed DUMAN***

ÖZET

Divan şiiri 19. yüzyılda geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi çığır açıcı bir şair yetiştirememiş ve kendini tekrarlamaya başlamıştır. Bu yüzyılda mahallî üslubu benimseyen şairler şiiri zevksizliğe sürüklemiş, Encümen-i Şuara şairleri de hedefledikleri yeniliğe ulaşamamışlardır. Hızırağazâde Sa' id Bey bu yüzyılın ilk yarısında Enderun'da yetişmiş musikişinas bir şairdir. Bu çalışmanın amacı hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmayan şairi bilim çevrelerine tanıtmaktır. Beş bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde şairin adı, ailesi, muhiti; ikinci bölümünde ise hayatı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde şairin gördüğü öğrenim ile bağlı olduğu tarikat hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölümde şairin edebî şahsiyeti değerlendirilmiş, altıncı bölümde ise şairin eserine değinilmiştir. Buna göre musikişinas bir aileden gelen Hızırağazâde Sa' id Bey'in babası Mehmed Arif Ağa, dedesi Hızır Ağa'dır. Enderun'da kiler koğuşunda uzun süre hizmet eden ve çavuşluğa kadar yükselen Sa' id Bey, saraydan çerag edildikten sonra çeşitli devlet hizmetlerinde bulunarak "hacegan" rütbesine layık görülmüştür. 1252/1837'de ölmüştür. Arapça ve Farsçayı öğretecek derecede bilen şair, sesinin güzelliği ve keman çalmadaki ustalığıyla tanınmıştır. Mevlevî olduğuna dair kesin bir kayıt olmasa da Mevlevîliğe meyli olduğunu düşündürecek şiirler yazmıştır. Nedim-Vasıf çizgisinde mahallî üslupla kaleme aldığı şiirlerin bestelenenleri sayesinde büyük bir şöhret kazanmış ve dönemin tezkirelerinde kendine yer bulmuştur. Şairin Divan'ının tespit edilebilen dört yazma nüshası ve üç matbu nüshası bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, Hızırağazâde Sa' id, Enderun, şarkı, Divan şiiri

A MUSICIAN DİVAN POET: HIZIRAĞAZÂDE SA'İD BEY

ABSTRACT

In nineteenth century, divan poem did not educate a groundbreaking poet like it has been educated in the past centuries. Due to the fact that it started to replicate itself. In this century, poets who adopted local style made poems tasteless. Also Encümen-i Şuara poets

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Başbakanlık Osmanlı Arşivi, El-mek: muhammed_edb@hotmail.com

did not reach the revelation which they targeted. Hızırağazâde Sa'îd Bey is a musikişinas poet who educated in Enderun in the first half of this century. The aim of this study is to publicize him to the scientists. There is not any extensive study done about him. This study contains five parts in its content. In the first part name of the poet, his family, his periphery is given. In the second part his life is investigated in detail. Third and fourth parts mention about his education and the religious order which he related to. In the fifth part literary character of the poet is evaluated. Sixth part mentions about his work. In terms of this, Hızırağazâde Sa'îd Bey is coming from a musikişinas family. His father is Mehmed Arif Ağa and his grandfather is Hızır Ağa. He served in Enderun especially in food store ward for a long time. After a while Sa'îd Bey promoted to as a sergeant. After his çerag, he took part in many different state services. With the help of his services he obtained "hacegan" appellation. He died in 1252/1837. He knew Arabic and Persian as he can teach. He was famous with his wonderful voice and success in playing violin. Although there is no absolute record, he wrote poems which close to Rumi. He wrote poems which close to Nedim-Vasif and in local style. He found himself a part in tezkires of this period and was famous. His fame was resulted from some of his poems which composed. His divan has almost five manuscripts and three prints.

Key Words: 19. century, Hızırağazâde Sa'îd, Enderun, şarkı, Divan poem

Giriş

19. yüzyılda Divan şiiri, devletin siyasi ve ekonomik istikrarsızlığına paralel olarak geçmiş yüzyıllarda yetişen Nef î, Nâbî, Nedîm ve son olarak da Şeyh Galib gibi çığır açıcı şairlerin gölgesinde kalmıştır. Yüzyılın ilk yarısında Nedîm çizgisinde yazan Vâsîf, Ref î-i Kalayî ve Mehmed Sermed gibi şairler, yer yer bayağılığa düşmüş; yüzyılın ikinci yarısında ise Divan şiirini kendi içinde yenileştirmeye çalışan Encümen-i Şuara şairlerinin müspet girişimlerinden istenen netice alınamamıştır. Bu durum, yüzyıllardır varlığını sürdüren klasik edebi anlayışın yenileşme hareketlerinin tesirinde gelişen edebi anlayış karşısında üstünlüğünü yitirmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte sadece İstanbul kütüphanelerinde divanı olan şair sayısının 114 olması, geleneğin canlılığını sürdürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir.¹ Bu çalışma, dönemin tezkirelerinde kendine yer bulmasına rağmen henüz hakkında kapsamlı bir çalışma yapılmayan Hızırağazâde Sa'îd Bey'i tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Hızırağazâde Sa'îd Bey

a) Adı, Ailesi, Muhiti ve Mizacı

Kaynaklarda Hızırağazâde Sa'îd Bey olarak anılan şairin arşiv belgelerine göre tam adı "Mehmed Sa'îd"dir.²

Musikişinas bir aileye mensup olan Sa'îd Bey'in dedesi, musahib-i şehriyarî olan Hızır Ağa'dır.³ Halep'te doğan Hızır Ağa, Şam asıllı bir aileye mensuptur; doğum ve ölüm tarihi belli

¹ İsmail Ünver, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, s.1 (1988) s.131-140

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A.MKT 235/96, TSMAE.D 00129

³ Mehmet Güntekin, "Hızır Ağa" *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C.1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2008, s 563

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

değildir. Keman çalmadaki ustalığı sebebiyle Kemanî Hızır Ağa olarak tanınmış, musahibi olduğu I. Mahmud Dönemi'nde şöhretinin zirvesine ulaşmıştır. Keman çalması, bestekâr ve musiki nazariyatçısı olması dolayısıyla musiki tarihi açısından önemli bir şahsiyettir. Tam adı “Tefhîmü'l Makâmât Fi Tevlîdi'n-Nagamât” olan bir nazariye kitabı kaleme alan Hızır Ağa'nın ayrıca 16 bestesi günümüze ulaşmıştır.⁴

Sâ id Bey'in babasının da dedesi gibi büyük bir bestekâr, musahib-i şehriyarî ve serhanende olduğu hususunda kaynakların uzlaştığı görülse de ismi üzerinde ihtilaf vardır. Öztuna'ya göre Küçük Arif Mehmed Ağa⁵ olarak anılan bestekârın isminin başında “Arif” olup olmadığı belli değildir.⁶ Ahmed Ata Bey'in bildirdiğine göre ise şairin babasının ismi Mehmed Arif Ağa'dır.⁷ Osmanlı Arşivinde bulunan bir belgede geçen “*Mehmed Arif veled-i Hızır serheng-i musahib-i şehriyarî*”⁸ ifadesinden anlaşıldığına göre Ahmed Ata Bey'in verdiği bilgi doğrudur. Günümüze 44 eseri ulaşan Hızırağazâde Küçük Mehmed Arif Ağa'nın sadece güfte mecmualarında 100 kadar eseri vardır. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili bir kayıt olmayan bestekârın ölüm tarihi de şüphelidir. Öztuna, kesin olmamakla birlikte 1800 yılına işaret etmiştir.⁹ Haseki Sultan Vakfi mütevellisi olan Mehmed Arif Ağa'nın ölümünden dolayı üstlendiği görevin devriyle ilgili bir belgeye göre ise 1232'de (1816-1817) ölmüştür.¹⁰

Arşiv kayıtlarından hareketle Sâ id Bey'in ailesinin diğer fertleriyle ilgili bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bir başka belgede geçen “*Maaş-ı Habibe Hatun zevce-i Hızır Ağa veledi Arif Ağa*” ifadesinden Sâ id Bey'in annesinin adının “Habibe”, yine aynı belgedeki “*Habibe: Hemşire-i Tesane Emîni Hacı Ali Bey Merhum*” ifadesinden ise Sâ id Bey'in dayısının Tersane Emîni Hacı Ali Bey olduğu anlaşılmaktadır.¹¹ Bununla birlikte Sâ id Bey'in hanımının adı “Zübeyde”¹², oğlunun adı ise “Nezih”tir.¹³ Nezih Bey'in Bab-ı Mazbata Katipliğinden emekli¹⁴ ve 1312'de (1894-1895) sağ olduğu hakkında kayıtlar bulunmaktadır.¹⁵

Sâ id Bey, 19. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'un orta halli ailelerinin yaşadığı, bugün Gülhane Parkı'nı Topkapı Sarayı Müzesi girişine bağlayan Soğuk Çeşme Sokağı'nda¹⁶ ikamet etmekteydi. İbnülemin'in 17 Şevval 1266 (26 Ağustos 1850) tarihli Ceride-i Havadis'te tespit ettiği bir satış ilanında, şairin Lala Hayrettin Mahallesi'nde, Bab-ı Ali yakınında, Soğuk Çeşme'nin karşı sırasındaki caddede bulunan evinin özellikleri şu şekilde sıralanmıştır: “... haremde alt üst altı oda ve iki ufak sandık odası ve divanhaneler ve selamlıkta üst katta ve orta katta birer oda ve üç uşak odası ve ahır ve matbah ve bir miktar bahçe ve harem ve selamlıkta Kırkçeşme suyu ve bir tatlı su kuyusu...”¹⁷

Divanında rastlanan bazı isimler şairin muhitini belirlemek bakımından dikkate değerdir. Şairin hamiliğini Ali Rıza Efendi, Akif Paşa ve Pertev Paşa yapmış olup¹⁸ son ikisi şair yönleriyle tanınan kimselerdir. Tayyar Efendizâde Ahmed Ata Bey ve Koca Yusuf Paşa Hafidi Molla Bey

⁴ Nuri Özcan, “Hızır Ağa” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.7, TDV Yayınları, s. 413

⁵ Nuri Özcan, **Age**, s.413; Mehmet Güntekin, **Age**, s. 563

⁶ Yılmaz Öztuna, “Mehmed Ağa”, **Türk Musikisi Ansiklopedisi**, C.2, MEB Yayınları, Ankara: 1974 s.18

⁷ Tayyazâde Ata, **Osmanlı Saray Tarihi**, (Haz. Mehmet Arslan), Kitabevi Yayınları İstanbul 2010, C.5 s.545

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **HAT** 1538/34

⁹ Yılmaz Öztuna, **Age**, s.18

¹⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **HAT** 1538/34

¹¹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **C.ML** 14552

¹² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **A.MKT** 235/96

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **BEO** 761/57074

¹⁴ Mehmet Süreyya, **Sicill-i Osmani**, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C.5, s.1440

¹⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, **BEO** 803/60189

¹⁶ Asım Fahri, **İstanbul'un 100 Cadde ve Sokağı**, İBB Kültür AŞ Yayınları, İstanbul 2010, s. 157-160

¹⁷ Mahmud Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, C. 7, MEB Yayınları, İstanbul 1969, s. 1578

¹⁸ Tayyazâde Ata, **Age**, C.5 s.546-547

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

şairin müşterek şiir yazdığı arkadaşlarıdır;¹⁹ yazdıkları müşterek şiirde ismi geçen ve yakın arkadaşları olan Haşim Bey, Enderun'da yetmişmiş büyük bir bestekârdır.²⁰

Ahmed Ata Bey, Sá îd Bey'i "...nüktedân u ârif ve mâide-i ikrâmı ehibbâsına müheyâ bir zât-ı kadirşinâs-ı aluf u elif olduğundan meclis-i müzdaham-gâh-ı hayl-i zurafâ ve her nev ulûm u fûnûn ve edebiyâtın mahâret-i mâhiyetinden bahse münhasır u müsâid hakikaten bezm-i Baykara denmeye şâyân bir encümen-i maârif-pîrâ..." sözleriyle tarif etmektedir.²¹ Bunun dışında sedasının hazin ve edasının güzün²² olduğu da dikkate alınırsa yukarıda ismi geçen Akif ve Pertev Paşa ile Ali Rıza Efendi'nin konaklarında toplanan meclislere sesi ve sözüyle renk kattığı düşünülebilir.

b) Hayatı

Sá îd Bey'in doğum tarihi hakkında bir kayıt yoktur. Fatin, doğum yerinin İstanbul olduğunu bildirmektedir.²³ Bu hususta Mehmed Tahir Bey, "medenî" ifadesini kullanarak şairin İstanbullu olduğuna işaret etmiştir.²⁴

Şairin Kılar-ı Hassa ağaları sınıfına katıldığı bilinmektedir. Büyük ihtimalle babasının nüfuzu sayesinde Enderun'a alınan Sá îd Bey'in Enderun'daki hayatı hakkında kaynaklarda ayrıntılı bir bilgi yoktur. Buradaki hayatıyla ilgili bilgilere Osmanlı Arşiv kayıtlarında ve Letaif-i Enderun'da rastlanmaktadır. Kılar-ı Hassa çıraklarını listeleyen bir defterde III. Selim Dönemi çırakları arasında "*Mehmed Sa'îd Bey, cündî ve müezzîn, 7 Ra 216*"²⁵ şeklinde bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıttan anlaşıldığına göre 1216 (1801) senesinde Enderun'da Kılar-ı Hassa'da bulunan Sá îd Bey, müezzînliğin yanı sıra sipahi olarak da görev yapmıştır.

Letaif-i Enderun'dan edinilen bilgilere göre 1231'de (1815-1816) Bebek Kasrı'nda rikab merasimi düzenlendiği esnada şairin,

Şâhım nice ben olmayam eltâfına meftûn

Şâdi-i cihân lutf-ı hümâyûnuna merhûn

(Divan s.20)

şarkısı şairin kendi okuduğu usul ile okunmuş, oldukça beğenilmiştir.²⁶ Bu sırada "*sadâsı hazîn ve edâsı güzîn*"²⁷ olduğundan çavuş mülazımılığına terfi etmiştir.

1231'de (1815-1816) çavuş mülazımı olan Sá îd Bey, 1236'ya (1820-1821) kadar beş yıl boyunca "*ilm-i musîkîye müdâvim*" ve görevinde "*mahâret-i kâmile-peydâ ve o cihetle güfte ve bestede memdûh-ı alâ vü ednâ*" olduğundan "*unvân-ı serhengî*"ye²⁸ nail olmuştur. 1238'de (1822-1823) Bahariye Kasrı'nda düzenlenen yılbaşı rikabında şairin,

Meclisde kılıp lâ l-i leb-i yâri piyâle

Bu fikr ile zînet veririz bezm-i hayâle

¹⁹ Hızırâgazâde Said, *Divan-ı Hızırâgazâde Sa'id Bey*, Bab-ı Seraskerî Matbaası, İstanbul 1257, s.12

²⁰ Mehmet Güntekin, "Haşim Bey", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.4, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 14-15

²¹ Tayyazâde Ata, *Age*, C 5 s. 548

²² Hafız Hızır İlyas Ağa, *Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat*, (Haz. Ali Şükrü Çoruk), Kitabevi, İstanbul 2011, s. 223

²³ Orhan Sarıkaya, *Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatin Tezkiresi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 359-360

²⁴ Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, C 2 s. 168

²⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *TSMAE.D 00129*

²⁶ Hafız Hızır İlyas Ağa, *Age*, s. 119

²⁷ *Age*, s. 224

²⁸ *Age*, s. 224

(Divan s.18)

şarkısı okunmuştur.²⁹ Anlaşıldığı kadarıyla Sá id Bey, babasından ve dedesinden tevarüs ettiği musiki yeteneği sayesinde şöhret bulmuş bir Enderunludur.

1243'te* (1827-1828) Rami Çiftliği Mevkib-i Hümayunundaki Rikab-ı Hümayun çavuşları ve Hassa müezzinleri arasına dahil edilmek istense de yola çıkmaya “*semen-i vücûdu*” elvermediğinden Topkapı Sarayı'nda kalmıştır. TDEA'da hassa müezzinleri sınıfına dahil edildiğinden bahsedilse de bu bilginin kaynağı belirtilmemiştir.³⁰ 1244'te (1828-1829) “*alüfte-i ülfet-i elibbâ*” olduğundan Topkapı Sarayı'nda sevdiklerinden uzak, tek başına kalamamış; “*istidâsına mebnî senevî 5000 kuruş nanpâre*” ile emekli edilmiştir.

1244'te çerag olduktan sonra saray dışındaki hayatına dayısı Tersane-i Amire Emine Hacı Ali Bey'in yanında bir süre refah içinde devam ettikten sonra 1246'da (1830-1831) Sofya'da toplanan sipahi alayları müdürlüğüne, 1247'de (1831-1832) Ağa Hüseyin Paşa refakatiyle Anadolu'ya hareket eden ordunun bazı alaylarının idare işlerine memur edilmiştir.

İstanbul'a döndüğünde Darphane-i Amire Müşiri Ali Rıza Efendi'ye intisap etmiş, hamisinin yardımıyla Akdağ Madenini teftiş etmekle görevlendirilmiştir; bu memuriyet dolayısıyla aşağıdaki kıtayı kaleme almıştır:

Kuvvet-i himmet-i vâlâ-yı velîyy-i nî met
Bana bir âhla bin tagı devirdir hâlâ
Taş dögenlikde benim gâlib olan kûhkene
O su akıtdı ise ben gümüş etdim icrâ³¹

(Divan s.26)

Bu görevinden pek de memnun kalmamış, çektiği zorlukları şu beyitle ifade etmiştir:
Ahtag'da kara baht ile hûnâb-ı ekşimi
Çok eyledim nisâr sefid ü siyâh u sürh

(Divan s.30)

Kaynaklarda Sá id Bey'in bu görevinden başarıyla dönmesinin ardından kendisine Ali Rıza Efendi'nin himmetiyle 1251'de (1835-1836) “*hâcegân*” rütbesi verildiği belirtilmektedir. Bu hususla ilgili bir belgeden şaire hâceganlık verildiği bilgisinin doğru olduğu öğrenilmekle birlikte bu rütbenin şaire 1251'de değil, 15 Cemaziyelevvel 1252'de (28 Ağustos 1836) verildiği anlaşılmaktadır.³²

Kendisine bu derece yardım eden Ali Rıza Efendi'ye müşirlik tevcih edildiğinde Sá id Bey, Ali Rıza Efendi'ye

²⁹ Age, s. 270

* Hayatı ile ilgili bilgiler bu tarihten itibaren genel hatlarıyla divanın 1281 baskısındaki mukaddimesinden alınmıştır. Çelişkili ve aydınlatıcı diğer bilgiler sırası geldikçe ifade edilmiştir. Hızırağazâde Sa'id, **Divan-ı Hızırağazâde Sa'id**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1281

³⁰ Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 7, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 425

³¹ Örnek şiirler divanın 1281 baskısından alınmıştır. Hızırağazâde Sá id, **Divan-ı Hızırağazâde Sa'id**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1281

³² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HAT 1601/37

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Edir ebrûsun ol şeh-nâza me mûr-ı müşîriyyet
Eder her işvede bin hükm düstûr-ı müşîriyyet

(Divan s.6)

matlalı beş beyitlik gazeli sunmuştur. Sá îd Bey, son olarak Gümrük Binası İnşaatı Emanetinde 2500 kuruş maaş ile görevlendirilmiş ve görevini başarıyla tamamladığı takdirde kendisine 50000 kuruş daha ihsan edileceği vaat edilmiştir.³³

Ali Rıza Efendi'nin 24 Ramazan 1252 Pazar (2 Ocak 1837) günü Ayasofya'da minber dibinde şehit edilmesi üzerine derin bir üzüntüye düşen Sá îd Bey, bu üzüntünün etkisiyle hastalanmıştır. Şu kıta şairin üzüntüsünü göstermesi bakımından önemlidir:

Görmek dilersen aşık
Aynıyla Kerbelâyı
Minber dibinde gel gör
Seyyid Ali Rızâ'yı

(Divan s.2)

Ahmed Ata Bey'in bildirdiğine göre koruyucusunu kaybeden Sá îd Bey'i Damat Halil Rifat Paşa, himaye etme niyetindedir; fakat *"iki nefer-i nemmâm-ı müstahaku'l-intikâm"* Paşa'yı Sá îd Bey'in uğursuz biri olduğuna inandırarak Paşa'nın iyi niyetini ve teveccühünü izale etmiştir. Sá îd Bey, Paşa'nın teveccühünün azaldığını fark ederek bunun sebebini şu beytiyle sorma gereği hissetmiştir:

Kadrin anlarken Sá îdâ ol vezîr-i lâ-nazîr
Silk-i şâ irden niçün add etmemiş bilmem seni

(Divan s.17)

Aynı zamanda Pertev ve Akif Paşaların meclislerine devam eden Sá îd Bey, gördüğü iltifatın azalmasından aynı olumsuz telkinin sürdüğünü anlamış ve üzüntüsü bir kat daha artmıştır.

Şairin ölümüyle ilgili olarak kaynaklarda iki farklı bilgiye rastlanmaktadır. Bunlardan birincisine göre bir gece evinin önünden yangın tulumbası geçerken tulumbanın düşmesi sonucu oluşan gürültüyle uykusundan korkuyla uyanmış, bu korkunun mevcut üzüntüsüne eklenmesiyle hastalığı artmış ve birkaç gün sonra vefat etmiştir.³⁴ İkinci iddia, kalp sektesi neticesi vefat ettiği yönündedir ki şişmanlığı da göz önüne alınırsa bu iddianın doğru olma ihtimali kuvvetlenmektedir. 1252'de vefat eden Sá îd Bey, Eyüp'te Bahariye Caddesi'nin solundaki mezarlığa defnedilmiştir.

c) Öğrenimi

Hızırağazâde Sá îd Bey'in aldığı görevler ve hakkındaki değerlendirmelerden hareketle iyi bir eğitim aldığı söylenebilir. Esasen Enderun'da uzun yıllar bulunduğu bilinmesi bile oldukça donanımlı bir kişi olduğunun göstergesi sayılmalıdır. Sá îd Bey'in eğitim gördüğü sırada Enderun'da eğitim faaliyetinin sürdüğü üç oda bulunmaktaydı: Seferli Koğuşu, Kiler Koğuşu ve Has Oda. Kiler Koğuşu derece itibarıyla ikinci sıradaydı, buraya Seferli Koğuşu'ndan terfi edilir, buradan terfi edenler ise Has Oda'ya çıkardı. Yeterli istidadı olmayanlar ve başarı

³³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, HAT 1269/49172

³⁴ Ramiz Paşazâde İzzet, "Mukaddime" *Divan-ı Hızırağazâde Sa'îd Bey*, Bab-ı Seraskerî Matbaası, İstanbul 1257 s. 2; Şehidi, "Hızırağazâde Sa'îd Bey", *Hazine-i Fünun*, 25 Kanun-ı Evvel 1311, s.332-333

gösteremeyenlerin elendiği ve saray dışında görevlendirildiği³⁵ de göz önüne alınacak olursa Sá id Bey'in başarılı olduğu anlaşılabilir.

Ata Tarihi'nde "...isti'dâd-ı mâder-zâdını kesb-i kemâle hasr u kasr ile miyâne-i emâsilde isbât-ı liyâkât u istihkâk ederek ba'zı rüfekâ-yı müstaidîne Fârisî vü mukaddemat-ı Arabiye dersi irâesiyle hâce-i encümen-i irfân u meydân-ı nazm u nesrde müşâr-ı benân-ı sühan-sencân..."³⁶ olduğu belirtilmiş, ayrıca bu bilgilere paralel olarak aynı eserde Sá id Bey'in kaptan-ı deryalardan Kilarî Süleyman Refet Paşa'nın Farsça öğretmeni olduğu kaydedilmiştir.³⁷ Anlaşıldığı kadarıyla Sá id Bey Arapça ve Farsçayı mükemmel derecede bilmektedir.

Sá id Bey, babası ve dedesi gibi musikiyle ilgilenmiş; Enderun'da musiki eğitimi almış³⁸ ve ismi döneminin meşhur kemanîleri arasında sayılmıştır.³⁹

d) Bağlı Olduğu Tarikat

Bir tarikata bağlanma veya bir şeyhe intisap etme, 19. yüzyıl divan şairlerinin kapıldığı bir moda olarak görülmektedir. Her ne kadar bu yüzyılda bu modaya kapılmamış şair yok denecek kadar az olsa⁴⁰ da Sá id Bey'in herhangi bir tarikata mensup olup olmadığı hakkında kaynaklarda kesin bir bilgiye rastlanmamıştır; bununla birlikte şiirlerinden hareketle tahmin yürütmek mümkündür. Bu noktada şairin Mevlana'ya intisabını ve Mevlevîliğe muhabbetini ortaya koyduğu, aşığıya ilk bendi alınan şu şiiri önemlidir:

Sana kaldı işim her dü cihânda
Amân yâ Hazret-i Mollâ dahîlek
Kolu bağlı kulum bâb-ı amânda
Amân yâ Hazret-i Mollâ dahîlek

(Divan s.5)

Bunun yanında Şems-i Tebrizî'nin münacatına yazdığı şu nazire de Mevlevîliğe yakınlık duyduğunu gösteren bir delil sayılabilir:

Ey sâhib-i kevn ü mekân
Dermânda ümm-i feryâd-res
Ve'y dest-gîr-i' âcizân
Dermânda ümm-i feryâd-res

(Divan s.4)

e) Edebi Şahsiyeti

Kaynaklarda Sá id Bey'in şiiri hakkında genel olarak olumlu değerlendirmelerde bulunulmuştur. Letâif-i Enderûn'da "zurafâ-yı şu'arâ"⁴¹ olarak anılan şairi Ramiz Paşazâde İzzet Bey, Divanın mukaddimesinde "Ser-âmed-i zurafâ Sa'id Bey"⁴² sözleriyle tanıtarak onun önde

³⁵İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 297-335

³⁶Tayyarzâde Ata, **Age**, C.5, s. 548

³⁷Tayyarzâde Ata, **Age**, C.2, s. 239

³⁸Hafız Hızır İlyas Ağa, **Age**, s. 224

³⁹Ali Rıza Bey, **Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı**, (Haz. Ali Şükrü Çoruk) Kitabevi, İstanbul 2011, s. 173

⁴⁰İsmail Ünver, **Age**, s.131-140

⁴¹Hafız Hızır İlyas Ağa, **Age**, s. 223

⁴²Ramiz Paşazâde İzzet, "Mukaddime" **Divan-ı Hızırağazâde Sa'id Bey**, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul 1257 s. 2

gelen şairlerden olduğunu vurgulamıştır. Ahmed Ata Bey'in "...*Mumaileyh mebâdî vü makâsîd şî'r ü inşâyı 'ârîf ü mezâyâ-yı kütüb-i edebiyeye vâkıf olup Nedîm-i kadîmiñ dûnunda vü saraylı Vâsîf'ın fevkinde inşâd-ı eş'âr u icâd-ı güftâr eylediği...*"⁴³ şeklindeki ifadesinden şairi Nedîm-Vâsîf çizgisinde değerlendirdiği ve Vâsîf'tan üstün gördüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Daha sonra yayımladığı Tarih-i Ata'da ise bu karşılaştırmayı değerlendirmeleri arasından çıkarmış ve sözlerini "... *şî'r ü inşâda üstâd denmege lâıyk ve mezâyâ-yı kütüb-i edebiyeye ve hayâlât-ı Fârisiyede emsâline fâik ve eş'âr-ı şîrîn-güftârda ekser-i şöhret-şîârân-ı şu'arâ-yı Osmâniyeyi sâbık bir şâ'ir-i mâhir-i nâzik-tabî'at olduğu misüllü ruhu hafîf tabî latîf edâsı zarîf lisâmı hasîf nüktedân u 'ârîf...*"⁴⁴ şeklinde değiştirmiştir.

Dönemin önemli kaynaklarından Fatin Tezkiresi'nde şair ana hatlarıyla tanıtılmış, şairin edebi kişiliği ile ilgili bir değerlendirme yapılmayarak şiirlerinden,

Etmedi gitdi eser nâle-i cân-gâh sana

Merhamet vermedi mi Hazret-i Allah sana

(Divan s.5)

matlalı gazeli örnek olarak sunulmuştur.⁴⁵ Şehîdî, Hazine-i Fünûn'daki yazısında şairin kısa hayat hikâyesini anlattıktan sonra şiirine örnek olarak "Allah" redifli gazelini vermiştir.⁴⁶

Faik Reşâd, Hazine-i Fünûn'daki bir yazısında Sâ'îd Bey'in şiirlerinin çoğunluğunun "parlak" olduğunu belirttikten sonra

Sebz-i hatt-ı ruhunla eglenirim

Hızr Agazâdeyim yeşillenirim

(Divan s.29)

beytini örnekleyerek bu beyitte "adi bir cinas" ve bozuk bir kafîye olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷

Gibb, şairin bir süre sarayda sesinin güzelliği dolayısıyla müezzin olarak görev yaptığını belirtmiş, şairlikteki şöhretinin küçük divanında yer alan şarkılarından kaynaklandığını vurgulamıştır; bununla birlikte şiirlerinin gerçek değerine göndermede bulunarak şöhret bulmasındaki bir diğer etkenin sosyal bir kişi olması dolayısıyla etrafına topladığı geniş dost grubu olabileceğine işaret etmiştir.⁴⁸

Bursalı Mehmet Tahir, "*hoş-gûyân-ı şu'arâdan rind-meşreb bir zât*" olarak tanıttığı şairin edebi gücünün şöhretiyle mütenasip olmadığını belirterek Gibb'in şairin şöhreti hakkındaki görüşlerine yaklaşmıştır. Şiirlerine örnek olarak şunları vermiştir:

Sükûtu bilmediginden degil edebdendir

Egerçi söylemez ammâ neler bilir' âşık

(Divan s.9)

Söylemem derdimi hem-derdim olan âha bile

Belki sinemdeki şu nâle-i cângâha bile

⁴³ Tayyazâde Ata, "Mukaddime", **Hızırâgazâde Divançesi**, Matbaa-i Amire İstanbul 1281, s.2

⁴⁴ Tayyazâde Ata, **Osmanlı Saray Tarihi**, C 5 s. 548

⁴⁵ Orhan Sarıkaya, **Age**, s. 359-360

⁴⁶ Şehîdî, **Age**, s.332-333

⁴⁷ Faik Reşâd, "İzah", **Hazine-i Fünun**, 15 Şubat 1311, s. 392-393

⁴⁸ Wilkinson Gibb, **Osmanlı Şiir Tarihi**, (Haz. Ali Çavuşoğlu) Akçağ Yayınları, Ankara 1999, C.4, s.500

Kendi bî-şübhe bilir râz-ı derûnu yohsa

Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile

(Divan s.27)

Kimiñle ülfet eylerseñ var eyle tek bizi hoş gör

(Divan s.24)

Çok büyük lutf u' atâ bendeki taksîre göre⁴⁹

(Divan s.13)

Mehmet Tahir Bey, Muntehabât-ı Mesari Ve Ebyât adlı antolojisinde şairin beğendiği başka şiirlerine de yer vermiştir. Bu beyit ve mısralar şunlardır:

Başını nâra yakar sohbet-i gayr ile müdâm

Nûr-ı zâtîsini derk eylemeyen mum gibi⁵⁰

(Divan s.15)

Piyâle-i gamı câm-ı kader bilir' âşık⁵¹

(Divan s.8)

Günâhı söyleyenler boynuna bizce karanlıktır⁵²

(Divan s.8)

İbnülemin, Ata Bey'in Vâsîf ile Sá id arasında yaptığı karşılaştırmaya atıfta bulunarak Vâsîf'in meşhur

O gül-endâm bir al şâle bürünsün yürüsün

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün

matlası ile Sá id Bey'in mütekerrir muhammesinden aldığı

Bag-ı' âlemde şehâ su gibi hükmün yürüsün

Önüne sedd olanı Hak yüzü üstü sürüsün

(Divan s.23)

beytini okuyucunun yorumuna bırakarak Vâsîf'in üstün bir şair olduğunu ima etmiştir. Bununla birlikte Sá id Bey'in de güzel sözleri olduğunu belirterek bunlara

⁴⁹ Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C 2 s. 168

⁵⁰ Mehmet Tahir, **Muntehabât-ı Mesâri ve Ebyât**, Necm-i İstikbal Matbaası, 1328, s.50

⁵¹ **Age**, s.118

⁵² **Age**, s.191

Ne dünyâ var ne^c ukbâ var ne hubb-i câh var dilde

Hemân bir nâliş-i yâ Hazret-i Allah var dilde

(Divan s.14)

matlalı gazeli ile aşağıdaki beyitleri örnek göstermiştir:

Sermâ-yı gamda sîneye dâg yak da zevke bak

Âteş kenârı kış gününüñ lâle-zârıdır

(Divan s.28)

Bana bîgâne gönlüm yâre kendi âşinâ oldu

Beni terk etdi ammâ etdiği gâyet becâ oldu⁵³

(Divan s.29)

Nail Tuman, şair hakkında kendinden önce yazılanlardan farklı bir bilgi vermemiş;

Sükûtu bilmediginden degil edebdendir

Egerçi söylemez ammâ neler bilir^c âşık

(Divan s.9)

beytini ve “sana” redifli gazelini (Divan s.5) şiirlerine örnek olarak göstermiştir.⁵⁴

Modern edebiyat tarihlerinde de Sá îd Bey ile ilgili bilgi ve değerlendirmelere rastlanmaktadır. 19. yüzyılın başında mahallîleşme akımının temsilcilerinin Nedîm’i aşamayarak edebiyatı bayağılığa ve zevksizliğe düşürdükleri değerlendirildiği yapılırken Sá îd Bey de bu başarısız şairler arasında sayılmış,⁵⁵ şöhretinin şiirinden değil bestelenmiş şarkılarından kaynaklandığı belirtilmiş,⁵⁶ bunlara ek olarak hece vezniyle şiir yazma geleneğine Sá îd Bey’in de katıldığı ifade edilmiştir.⁵⁷

Sá îd Bey’in edebi anlayışının oluşmasında ve gelişmesinde 18. yüzyılın önemli şiir akımlarından mahallîleşmenin dolayısıyla bu akımın yüzyılın başındaki önemli temsilcisi ve kendi gibi Enderunlu olan Vâsîf’in etkisini görmek mümkündür.* Vâsîf’in meşhur

O gül-endâm bir al şâle bürünsün yürüsün

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün⁵⁸

matlalı şiirinin Türkçe kafiye ve redifini örnek olarak yazdığı ve II. Mahmud’u överek olumlu temennilerini ilettiği

⁵³ Mahmud Kemal İnal, *Age*, s. 1579-1580

⁵⁴ Mihrican Odabaşı, *Tuhfe-i Naili Metin ve Muhteva I.Cilt S. 234-467*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2009 s. 365-366

⁵⁵ İsmail Ünver, *Age*, s.131-140

⁵⁶ Kenan Erdoğan, “Sá îd Paşa’nın Divanına göre 19. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Bazı Değişimler”, *Türkiyyat Araştırmaları Dergisi*, s. 9 (2001) 83-106

⁵⁷ Osman Horata, “Tarihi Gelişim”, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara 2002, s. 156

* Vâsîf’in Enderun’da 1230’da “Peşkir Ağası”, aynı yıl Has Oda kaidesinde “Anahtar Ağası” ve Kiler Kethüdalığı hizmetlerinde bulunmuştur. Kiler Kethudalığı görevini 1234’e kadar sürdürmüştür. Said Bey ise 1231’de Kilar-ı Hassa’da Çavuş Mülazımı, 1236’da ise “Çavuş” olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla epey bir müddet Enderun’da beraber çalışmışlardır. Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsîf Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 30-31

⁵⁸ Rahşan Gürel, *Enderunlu Vâsîf Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, s. 690

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Bag-1' âlemde şehâ su gibi hükmün yürüsün
 Önüne sedd olanı Hak yüzü üstü sürüsün
 Gülşen-i şevketin ezhâr-ı meserret bürüsün
 Mülküne göz dikenin nahl-i hayâtı kurusun
 Özünü kurdu yesin bâri kökünden çürüsün

(Divan s.23)

matla bentli mütekerrir muhammesi buna örnek gösterilebilir. Bu yakınlık ile ilgili olarak Raşan Gürel'in, Sa' id Bey'in Vâsıf'ı tanzir ettiği⁵⁹ yönünde bir görüşü bulunsa da bu şiiri bir nazire saymak abartılı olabilir; çünkü bu şiirde Vâsıf'ın şiirini geçme arzusu görülmediği gibi iki şiirin yazılış amacı ve nazım biçimi de birbirinden farklıdır.

Vâsıf'ın yakın arkadaşı ve dönemin önemli şairlerinden İzzet Molla da Sa' id Bey'in örnek aldığı şairlerdendir. Sa' id Bey, İzzet Molla'nın

Beğim tîr-i nigâhı sanma atmak pehlevânlıktır
 Kemân-ı ebrûvâna karşı durmak kahramânlıktır⁶⁰

matlalı gazelini

Egerçi çille-i ebrûyu çekmek pehlevânlıktır
 Velakin tîr-i nâza sîne germek kahramânlıktır

(Divan s.7)

matlalı gazeliyle tanzir etmiştir. Bunun yanında

Tâlî i yâr olanın yâr sarar yâresini*

mısrasını tazmin etmiştir. Şairin İzzet Mollâ'ya duyduğu yakınlık, oğulları Fuâd ve Reşâd'ın adlarını sanatlı bir şekilde andığı şu beyitte görülmektedir:

Sûret-pezîr-i kudretidir Rabbü'l-izzetin
 Âyîne-i fû âdda sırr-ı reşâdı gör⁶¹

Sa' id Bey, hamiliğini umduğu Akif Paşa'nın bir gazelini tahmis ve Pertev Paşa'nın bir rubaisini tazmin etmiştir. Akif Paşa'nın gazelini tahmis ettiği 5 bentlik muhammesin matlası şudur:

Gülşen-i' âlemde gördük gerçi deste deste gül
 Görmedik lâkin sana teşbîhe bir şâyeste gül
 Baga dün gitmişsin ammâ sevdiğim nev-reste gül
 Olalı reng-i ruhun şermi ile dem-beste gül
 Serpilip bâlîn-i gülbünde yatur dil-haste gül

(Divan s.30)

⁵⁹ Age, s.120-121

⁶⁰ Ömür Ceylan, Ozan Yılmaz, **Hazana Sürgün Bahar-Keçecizade İzzet Molla ve Divan-ı Bahar-ı Efkar**, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2005, s. 413

* Divan'da bu mısranın tazmin edildiği belirtilse de İzzet Molla Divanı'nda bu mısraya rastlanmamıştır; fakat buna benzer şu mısra vardır: "Tali'i yar olanın yari bakar yaresine" Ömür Ceylan, Ozan Yılmaz, **Age**, s.747

⁶¹ Hızırağazade Sa' id, **Divan-ı Hızırağazade Said**, Kafesçi Sokğında Küşad Olunan Matbaa, İstanbul 1289, s.32

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/4 Spring 2013

Pertev Paşa'nın beytini tazmin ederek yazdığı beş bentlik muhammesin matlası ise şu şekildedir:

Gülzâra salın gonce-i zîbâ-yı zamânsın
Görsün seni de reşk ile gül âteşe yansın
Lâ l-i lebine goncaların agzı sulansın
Gel açıl efendim gül-i sad-berg-i cihânsın
Halkın da bahâr olduguna kalbi inansın

(Divan s.22)

Sâ îd Bey'in, çağdaşı ve halefi şairler üzerinde derin bir etkisinin olduğunu söylemek mümkün değilse de beğenilen bazı şiirlerinin bestelendiği, bazılarının ise taştir edildiği görülmektedir. Sâ îd Bey'in bestelenmiş iki şiiri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Hammamizâde İsmail Dede Efendi tarafından “şarkı” formunda, “evcara” makamında ve “devr-i revan” usulünde bestelenen

Bir letâfetli hevâ kim bu şeb ey mâh-likâ
Safvetinden gümüş âyineye dönmüş deryâ
Ey kamer-çehre eder bendelerin cümle ricâ
Seyr-i mehtâb ederek kûlların eyle ihyâ
Ne demekdir ayın on dördünü görsün dünyâ

(Divan s.25)

matlalı muhammestir.⁶² Hazine-i Fünûn dergisinde Faik Reşâd'ın aktardığı bir okur mektubunda bu şiirin Hacı Sadullah Ağa tarafından bestelendiği iddia edilmiştir.⁶³ Bestelenen ikinci şiiri ise

Söylemem derdimi hem-derdim olan âha bile
Belki sinemdeki şu nâle-i cângâha bile

Kendi bî-şübhe bilir râz-ı derûnu yohsa
Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile

(Divan s.27)

kıtasıdır. Bu kıta iki farklı bestekâr tarafından farklı makamlarda ve usullerde bestelenmiştir. Tanburî Ali Efendi'nin “beste” formunda, “evc” makamında ve “hafif” usulünde bestelediği bu kıtayı, Ahmet Hatipoğlu “şarkı” formunda, “hicaz” makamında ve “aksak” usulünde bestelemiştir.⁶⁴ Letaif-i Enderun'daki bilgilere göre şairin bunların dışında da bestelenmiş şiirleri bulunmaktadır, bu şiirlerin matlaları şunlardır:

Meclisde kılıp lâ l-i leb-i yâri piyâle
Bu fikr ile zînet veririz bezm-i hayâle

⁶² TRT Nota Arşivi, TRT, <http://trtnotaarşivi.com.tr>, (ET: 02.03.2013)

⁶³ Faik Reşâd, *Age*, s. 392-393

⁶⁴ TRT Nota Arşivi, TRT, <http://trtnotaarşivi.com.tr>, (ET: 02.03.2013)

Şîb-i zekanın zann edip⁶⁵ uşşâka nevâle
Bâr olma kerem kıl gönül ol tâze nihâle⁶⁵

(Divan s.18)

Şâhım nice ben olmayam eltâfına meftûn
Şâdi-i cihân lutf-ı hümâyûnuna merhûn
Her lahza edersin kûlun ihsânla memnûn
Turdukça cihân⁶⁶ ömr-i şerîfin ola efzûn⁶⁶

(Divan s.20)

Gözden geçirilen eserlerde Sa' id Bey'in herhangi bir şiirinin doğrudan tanzir edildiği bir örneğe rastlanmamıştır, sadece iki şiirinin Ahmed Ata Bey tarafından taştir edildiği görülmüştür. Sa' id Bey'in meşhur kıtasını

Söyleyemem derdimi hem-derdim olan âha bile
Keşf-i râz eyleyemem âh-ı dil-âgâha bile
Açamam sırrımı yârimse de ol mâha bile
Belki sînemdeki şu nâle-i cân-gâha bile

Şübhesizdir bilir âgâz-ı derûnu yoksa
Yaradan bilmeye mi râz-ı derûnu yoksa
Çeken oldur yine de ol nâz-ı derûnu yoksa
Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile

sözleriyle taştir eden Ahmed Ata Bey, bunun dışında şairin “*var dilde*” redifli gazelinin birinci ve üçüncü beyitlerini ise şu şekilde taştir etmiştir:

Ne dünyâ var ne⁶⁷ ukbâ va ne hubb-i câh var dilde
Geçen evkat-ı nâ-hemvâr için eyvâh var dilde
Hevâya sarf olan nakd-i hayâta vâh var dilde
Hemân bir nâliş-i yâ Hazret-i Allâh var dilde

Fürûgu gün gibi meydânda ismi Şems-i Tebrîzî
Füyûzât-ı İlâhî ile câm-ı lutf-ı leb-rîzi
Eder⁶⁷ isyânı imhâ nûr-ı irşâd-ı seher-hîzi
Ziyâ-bahş-ı reg-i cânım olan bir mâh var dilde⁶⁷

⁶⁵ Hafız Hızır İlyas Ağa, *Age*, s. 119

⁶⁶ Hafız Hızır İlyas Ağa, *Age*, s. 270

⁶⁷ Tayyarzade Ata, *Osmanlı Saray Tarihi*, C.5, s.619-620

Anlaşıldığı kadarıyla Sá îd Bey, döneminde Dede Efendi gibi önemli bir bestekârın dikkatini çekebilecek ölçüde başarılı bir güfte yazarıdır; dolayısıyla Gibb ve Mehmet Tahir Bey'in belirttiği gibi şöhretini az sayıdaki şiirinden ziyade birçok mecliste okunan bestelenmiş şiirleri sayesinde elde etmiştir.

f) Eseri

Hızırağazâde Sá îd Bey'in bilinen tek eseri olan Divanı şimdiye kadar müstakil olarak üç defa basılmıştır. Bu baskılar sırasıyla şunlardır:

- 1- Divan-ı Hızırağazâde Sa'id Bey, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul: 1257, 36 s.
- 2- Hızırağazâde Divançesi, Matbaa-i Amire, İstanbul: 1281, 30 s.
- 3- Divan-ı Hızırağazâde Sa'id Bey, Bab-ı Ali Caddesinde Cağaloğlu Yokuşunda Kafesçi Sokağında Müceddeden Küşad Olunan Matbaa, İstanbul: 1289, 34 s.

Bunların dışında Tayyazade Ahmed Ata, Tarih-i Ata (1293) adlı eserinin 5. cildinde şairin ele geçen şiirlerinin tamamını yayımlamıştır.

Divanın matbu nüshalarının yanında dört yazma nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar şunlardır:

- 1- Milli Kütüphanede Nüshası (M1): 06 Mil Yz A 791 arşiv numarası kayıtlı yazmanın DVD numarası 922'dir. ö: 162-118, 136-75mm, yk: 26, st: değişik, yz: rika, k: krem rengi ay filigranlı, ciltlidir.
- 2- Milli Kütüphanede Nüshası (M2): 06 Mil Yz A 3653 arşiv numarası kayıtlı yazmanın DVD numarası 931'dir. ö: 215-133, 119-73mm, yk: 32, st: 11, yz: talik, k: esmer cedit, ciltsizdir.
- 3- Atatürk Kitaplığı Nüshası (A): Belediye K. 588 arşiv numarası ile kayıtlıdır. ö: 205-160, yk: 28, st: değişik, yz: rika
- 4- İstanbul Üniversitesi Nüshası (Ü): T 10291 arşiv numarası ile kayıtlıdır. (Eski numarası: 2818)

Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde 22 Sel 1832 arşiv numarası ile kayıtlı bir yazma bulunduğu belirtilse⁶⁸ de bu eserin Divan'ın 1257 baskısı olduğu tespit edilmiştir.

Divanı üzerinde kapsamlı bir çalışma yapılmayan şairin şiirlerinden seçilen şu örnekler, şairin üslubu hakkında fikir verebilir:

Münâcât-ı Hazret-i Hâlik-ı Mevcûdât

Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1- Mebd' -i evvelîn olan Allah
Neş e-i âlemîn olan Allah

⁶⁸Türkiye Yazmaları, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.yazmalar.gov.tr>, (E.T. 03.04.2013)

- 2- Gâfirü'z-zenb kâbilü t-tevbe
Melce' -i müznibîn olan Allah
- 3- Ne diyem hep bilirsin ahvâlim
Bana benden yakîn olan Allah
- 4- Bir garîb' abdim' âciz u ahkar
Ey garîbe mü'în olan Allah
- 5- Merhamet kıl Sá'îd-i mahzûna
Erhamü'r-râhimîn olan Allah
- 6- Kereminle dufâ'mı eyle kabûl
Ey mucîb-i mübîn olan Allah

(Divan s.4)

Gazel

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(*Fa'ilâtün*)

(*Fa'lün*)

- 1- Etmedi gitdi eser nâle-i cân-gâh sana
Merhamet vermedi mi Hazret-i Allah sana
- 2- Nâlem etmiş seni hâbîde-i hâb-ı nahvet
Gâlibâ ninni gelir âh-ı sehergâh sana
- 3- 'Âkabet' ömrümü hüsnün gibi kıldın itlâf
Kaldı sermâye hemân âh bana vâh sana
- 4- Beni şâd eylemedin bir kere insâf eyle
'Acabâ n' eyledim ey tâlî -i bed-hâh sana
- 5- Dögünür bî-haberâne düşen elbette Sá'îd
Zannıma rehber olur bu dil-i âgâh sana

(Divan s. 5)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

Gazel

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(*Fa'ilâtün*) (Fa'lün)

- 1- Bana yâr etdi devâ derdimi takrîre göre
Çok büyük lutf u' atâ bendeki taksîre göre
- 2- Hâbda gözlerin öpdüm dedi' ayn-ı vâkî
Vâkî â etdi zuhûr etdiği tâ bîre göre
- 3- Ruhuna gül diyene ben nice gülmem zîrâ
Gül demek pek kaba zihnimdeki tasvîre göre
- 4- Bâde içdimse güzel sevdim ise ey zâhid
N' eyledim ben sana bu mertebe tá zîre göre
- 5- Mebhas-ı hattını pek hâşiyelendirme sofum
Âyet-i nûr odur bizdeki tefsîre göre
- 6- Pek kolay hazm olunur nahveti ehl-i keremin
Olsa inf'âmı eger etdiği tahkîre göre
- 7- Eder ihsân Sâ'îdâ iki' âlemde sana
İş midir istediğin sâ'îk-i takdîre göre
(Divan s. 13)

Şarkı

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1- Sevdim ammâ Göksu' da gördükçe sen sîmîn-teni
Al-ı ruhsârın gibi bir nâra yakma bendeni
Kasdın aldatmaysa bir reng-i latîf ile beni
Fusdukî pek başka açmış çeşm-i bâdâmım seni

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

- 2- Sende bir sûretde ki hüsn-i neşât-efzâ bugün
Nev-bahâr olmuş' izârın ey gül-i râ nâ bugün
Penbeler evvel yakışmışdı sana ammâ bugün
Fusdukî pek başka açmış çeşm-i bâdâmım seni
- 3- Kâmetin seyr eyleyip gâhî lahûrî şâl ile
Bir tuhaf renge boyanmışdık dil-i meyyâl ile
Âteşe yaktınsa da gönlüm mukaddem âl ile
Fusdukî pek başka açmış çeşm-i bâdâmım seni
- 4- Tırşe mor zevûinse giydikce Sá îd'e sorma sen
Bir güzelsin ki ne giysen yaraşır ey gül-beden
Mâ îlerle bir içim âu oldugun meşhûr iken
Fusdukî pek başka açmış çeşm-i bâdâmım seni

(Divan s.22)

Şarkı

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1- Cihâni çeşmin-âsâ isterim' aşkınla ser-hoş gör
Muhabbet bezmini ammâ yed-i lutfun gibi boş gör
Müsâvîdir bize şimdengerü hep yâr u agyârın
Kiminle ülfet eylersen var eyle tek bizi hoş gör
- 2- ' Abes nâr-ı cehîm-i hicre yandık bir nice müddet
Meger cennet imiş bu' âlem içre gûşe-i vahdet
Ne lâzım şöyle böyle beynenâda bir takım sohbet
Kiminle ülfet eylersen var eyle tek bizi hoş gör
- 3- Yeni ahbâbla pâ-bend-i ülfetsen de' aşk olsun
Gerek âzâde-i kayd-ı mürüvvetsen de' aşk olsun
' Azîzim Yûsuf-ı Mısr-ı melâhatsen de' aşk olsun
Kiminle ülfet eylersen var eyle tek bizi hoş gör

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

- 4- Hulûs-ı sâdıkım zannım efendimce yalan geldi
 Bu vaz -ı nâ-becâ hattâ Sâ'îd'e pek girân geldi
 Begim yahşi güzelsen de bize cevrin yaman geldi
 Kiminle ülfet eylersen var eyle tek bizi hoş gör
 (Divan s.24-25)

Kıta

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 (Fa'ilâtün) (Fa'lün)

- 1- Söylemem derdimi hem-derdim olan âha bile
 Belki sînemdeki şu nâle-i cângâha bile
- 2- Kendi bî-şübhe bilir râz-ı derûnu yohsa
 Ehl-i dil söyleyemez derdini Allah'a bile
 (Divan s.27)

Beyit

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Sermâ-yı gamda sîneye dâg yak da zevke bak
 Âteş kenârı kış gününüñ lâle-zârıdır
 (Divan s.28)

KAYNAKÇA

ALİ RIZA BEY, **Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı**, (Haz. Ali Şükrü Çoruk) Kitabevi, İstanbul 2011

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **A.MKT** 235/96
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **BEO** 761/57074
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **BEO** 803/60189
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **C.ML** 14552
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **HAT** 1538/34
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **HAT** 1601/37
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **HAT** 1269/49172
 BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ, **T SMAE.D** 00129

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 8/4 Spring 2013

- CEYLAN Ömür, Ozan Yılmaz, **Hazana Sürgün Bahar-Keçecizade İzzet Molla ve Divan-ı Bahar-ı Efkâr**, Sahaflar Kitap Sarayı, İstanbul 2005
- ERDOĞAN Kenan “Sa' id Paşa'nın Divanına göre 19. Yüzyıl Divan Şiirinde Görülen Bazı Değişimler”, **Türkiyyat Araştırmaları Dergisi**, s. 9 (2001) 83-106
- FAHRİ Asım, **İstanbul'un 100 Cadde ve Sokağı**, İBB Kültür AŞ Yayınları, İstanbul 2010
- FAİK REŞÂD, “İzah”, **Hazine-i Fünun**, 15 Şubat 1311
- GİBB Wilkinson, **Osmanlı Şiir Tarihi**,(Haz. Ali Çavuşoğlu) Akçağ Yayınları, Ankara 1999, C.4
- GÜNTEKİN, Mehmet, “Hızır Ağa” **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C.1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2008
- GÜNTEKİN Mehmet, “Haşim Bey”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C.4, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul
- GÜREL Raşan, **Enderunlu Vâsıf Divanı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul
- HAFIZ HIZIR İLYAS AĞA, **Osmanlı Sarayında Gündelik Hayat**, (Haz. Ali Şükrü Çoruk), Kitabevi, İstanbul 2011
- HIZIRAĞAZADE SAİD, **Divan-ı Hızırağazâde Sa' id Bey**, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul 1257
- HIZIRAĞAZADE SAİD, **Divan-ı Hızırağazâde Sa' id**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1281
- HIZIRAĞAZADE SAİD, **Divan-ı Hızırağazâde Sa' id**, Kafesçi Sokağında Küşad Olunan Matbaa, İstanbul 1289
- HORATA Osman, “Tarihi Gelişim”, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2002, s. 55-170
- İNAL Mahmud Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, C. 7, MEB Yayınları, İstanbul 1969
- ODABAŞI Mihrican, **Tuhfe-i Naili Metin ve Muhteva I.Cilt S. 234-467**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2009
- ÖZCAN Nuri, “Hızır Ağa” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.7, TDV Yayınları
- ÖZTUNA Yılmaz, “Mehmed Ağa”, **Türk Musikisi Ansiklopedisi**, C.2, MEB Yayınları, Ankara: 1974
- RAMİZPAŞAZADE İZZET, “Mukaddime” **Divan-ı Hızırağazade Said Bey**, Bab-ı Seraskeri Matbaası, İstanbul 1257
- SARIKAYA Orhan, **Tezkirecilik Geleneği İçerisinde Fatim Tezkiresi**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007
- SÜREYYA Mehmet, **Sicill-i Osmanî**, (Haz. Seyit Ali Kahraman), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C.5,
- TAHİR Mehmet, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1333, C 2
- TAHİR Mehmet, **Müntehabât-ı Mesârî ve Ebyât**, Necm-i İstikbal Matbaası, 1328
- TAYYARZÂDE ATA, “Mukaddime”, **Hızırağazâde Divançesi**, Matbaa-i Amire İstanbul 1281,
- TAYYARZÂDE Ata, **Osmanlı Saray Tarihi**, (Haz. Mehmet Arslan), Kitabevi Yayınları İstanbul 2010, C.5

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

TRT Nota Arşivi, TRT, <http://trtnotaarşivi.com.tr>, (ET: 02.03.2013)

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 7, Dergah Yayınları, İstanbul, s. 425

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988

ÜNVER, İsmail, "XIX. Yüzyıl Divan Şiiri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, s.1 (1988)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/4 Spring 2013

